

Albinas Kalvaitis,
Gediminas Dubonikas,
Sandra Valavičiūtė

Išimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtra savivaldybėse

Galimybių studijos santrauka

Albinas Kalvaitis,
Gediminas Dubonikas,
Sandra Valavičiūtė

Ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtra savivaldybėse

Galimybių studijos santrauka

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

VILNIUS, 2022

Turinys

Įvadas	4
1 skyrius. Institucinės ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtros samprata ir reikšmė	5
2 skyrius. Ikimokyklinio ugdymo situacija Lietuvos savivaldybėse	7
3 skyrius. Lietuvos savivaldybėse formuojama ikimokyklinio ugdymo politika ir jos įgyvendinimas	12
4 skyrius. Ugdymo įstaigų pasirengimas formuoti naujas ikimokyklinio ugdymo grupes	16
5 skyrius. Investicijų į savivaldybių ikimokyklinio ugdymo plėtrą ekonominio tikslingumo analizė	18
Pagrindinės išvados ir rekomendacijos	20

Įvadas

2019 m. gegužės 22 d. Europos Sąjungos Taryba paskelbė rekomendaciją „Dėl kokybiškų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų“, kurioje valstybėms narėms rekomenduota užtikrinti, kad ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos būtų prieinamos, įperkamos ir įtraukios. Tuo tikslu valstybėms narėms, šalia kitų, pateiktos rekomendacijos gerinti kokybiško ikimokyklinio ugdymo prieinamumą; numatyti konkrečias priemones, kad ikimokyklinio ugdymo paslaugos šalyje būtų prieinamos, įperkamos ir įtraukios; remti ikimokyklinio ugdymo darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą ir užtikrinti pakankamą ikimokyklinio ugdymo finansavimą.

Lietuvoje siekiama įgyvendinti šias Europos Sąjungos (ES) dokumentuose patvirtintas nuostatas. Šiuo metu Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas nustato, kad ikimokyklinis ugdymas teikiamas vaikui nuo gimimo iki jam pradedamas teikti priešmokyklinis ugdymas. Švietimo įstatymo pakeitimu nustatyta, kad nuo 2025 m. rugsėjo 1 d. ugdymas pagal ikimokyklinio ugdymo programą yra visuotinis vaikams nuo 2 metų. Švietimo įstatymas nustato, kad tokia nuostata dėl visuotinio ikimokyklinio ugdymo turės būti įgyvendinama palaipsniui: nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. visuotinis ikimokyklinis ugdymas nustatomas vaikams nuo 4 metų, o nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. – vaikams nuo 3 metų.

Studijoje analizuojama Lietuvos savivaldybių situacija ir siekiama įvertinti savivaldybių infrastruktūros galimybes įgyvendinti visuotinį ikimokyklinį ugdymą. Studijoje analizuojami įtaką ikimokyklinio ugdymo įstaigų plėtrai darantys veiksniai ir vertinama, kokios pagalbos reikia, kad būtų galima padėti visiems įvairiose Lietuvos savivaldybėse gyvenantiems šalies gyventojams pasiekti ir pasinaudoti kokybiškais ikimokyklinio ugdymo paslaugomis.

1 skyrius

Institucinės ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtros samprata ir reikšmė

Skyrius pradedamas nuo institucinės plėtros (angl. *Institutional Development*) ir institucinės infrastruktūros plėtros (angl. *Institutional Infrastructure Development*) sampratos aptarimo pasaulio mokslinėje literatūroje. Aptariami R. McGill, J. Jutting, L. Bergstrom, P. H. Dobkin darbai, taip pat R. Greenwood, C. Oliver, T. B. Lawrence ir R. E. Meyer darbe išdėstytos idėjos.

Toliau skyriuje analizuojama institucinės plėtros ir institucinės infrastruktūros plėtros samprata Lietuvos teisinėje ir mokslinėje literatūroje. Analizuojami Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų, įvairių šalies ministerijų dokumentų tekstai, Lietuvos savivaldybių administracijų dokumentai. Daroma išvada, kad institucinė infrastruktūros plėtra gali būti suprantama kaip esamos fizinės ir (ar) organizacinės institucijų infrastruktūros (apimančios patalpas, įrangą, žmones) gerinimas, siekiant kokybės ir efektyvumo.

Studijoje taip pat aptariama institucinės plėtros ir institucinės infrastruktūros plėtros samprata švietimo kontekste. Analizuojami įvairūs Lietuvoje išleisti dokumentai (mokslininkų darbai ir metodiniai leidiniai), taip pat užsienio valstybėse išleisti darbai (pvz., C. M. Bunaiasu, N. A. Webster ir kitų darbai, Jungtinių Tautų vaikų fondo (UNICEF) dokumentai ir pan.) apie institucinę plėtrą ir institucinę infrastruktūros plėtrą švietimo kontekste.

Skyriuje taip pat aptariami ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtros ypatumai Lietuvoje. Pažymima, kad savivaldybės taryba ir savivaldybės administracija yra atsakingos už ikimokyklinio ugdymo organizavimą ir plėtrą savivaldybėje. Aptariami ugdymo įstaigų, kuriose teikiamas ikimokyklinis ugdymas, tipai ir ikimokyklinio ugdymo paslaugas teikiančių švietimo įstaigų tinklo kaitos ypatumai, nevalstybinių ugdymo įstaigų įsitraukimas, teikiant ikimokyklinio ugdymo paslaugas šalyje.

Atskirai aptariami institucinės infrastruktūros plėtros ir naujų ikimokyklinio ugdymo mokytojų pritraukimo į ugdymo įstaigas ypatumai. Analizuojama *Eurydice* tinklo medžiaga, taip pat 2021 m. atlikto Lietuvos Vyriausybės strateginės analizės centro (STRATA) tyrimo apie pedagogų poreikio prognozavimą medžiaga.

Analizė tęsiama aptariant ikimokyklinio ugdymo institucijų infrastruktūros plėtros svarbą atskiroms tikslinėms ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėms. Remiamasi 2019 m. gegužės mėn. Europos Sąjungos Tarybos rekomendacija dėl aukštos kokybės ankstyvojo ugdymo, kitais ES dokumentais, išskiriamos ir trumpai apibūdinamos vaikų grupės, kurioms institucinis ikimokyklinis ugdymas yra ypač svarbus – visų pirma, vaikai iš socialinę riziką patiriančių šeimų, taip pat aptariamos socialinę riziką patiriančiose šeimose augančių vaikų įtraukimo į ikimokyklinį ugdymą Lietuvoje realijos ir tendencijos.

1 skyriaus išvados ir apibendrinimai

1. Institucinė plėtra mokslinėje literatūroje dažniausiai apibrėžiama kaip socialinė ir (ar) struktūrinė organizacijos (regiono, šalies ar kt.) transformacija, vykstanti dėl politinių, socioekonominių, kultūrinių veiksnių. Ji dažnai siejama ir su pačių organizacijų (įstaigų, institucijų) kaita (raida). Institucinė infrastruktūros plėtra gali būti suprantama kaip esamos fizinės ir (ar) organizacinės institucijų infrastruktūros (apimančios patalpas, įrangą, žmones) gerinimas, siekiant kokybės ir efektyvumo.
2. Kalbant apie institucinę (ir infrastruktūros) plėtrą ikimokyklinio ugdymo kontekste, akivaizdžiai matomas ryšys tarp sėkmingos šios srities plėtros ir aukštesnių pagal

- ikimokyklinio ugdymo programas ugdytų vaikų mokymosi pasiekimų. Savo ruožtu aukštesni vaikų pasiekimai tiesiogiai susiję su didesniu žiniomis grįstos ekonomikos augimo indeksu.
3. Institucinis ikimokyklinis ugdymas labai aiškiai išskiriamas kaip nepaprastai svarbus visos švietimo sistemos etapas, nes išplėtotą ikimokyklinio ugdymo institucijų sistema padeda užkirsti kelią ankstyvame vaiko gyvenime atsirasti įgūdžių spragoms, taigi, yra pagrindinė kovos su nelygybe ir švietimo stoka priemonė.
 4. Edukologijos mokslininkų tyrimuose ir oficialiuose ES dokumentuose akcentuojama ikimokyklinio ugdymo svarba visiems vaikams, o ypač – augantiems nepalankioje socioekonominėje aplinkoje. Prieiga prie ikimokyklinio ugdymo atveria tokiems vaikams galimybę ateityje pasiekti tokių pačių mokymosi rezultatų, kaip ir vaikams iš šeimų, nepriskiriamų rizikos aplinkai. Ir atvirkščiai, pažeidžiamų šeimų vaikai, negavę kokybiško ikimokyklinio ugdymo, vėliau išgyvena pasiekimų atotrūkį nuo kitų bendraamžių.
 5. Tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimų rezultatai rodo didelį atotrūkį tarp Lietuvos pradinukų gebėjimų. Be to, nors apie mokinių iš skirtingos socialinės ekonominės aplinkos pasiekimų atotrūkį tyrėjai kalba jau daugelį metų, veiksmingų jį mažinančių priemonių mūsų šalyje vis dar trūksta. O ir esamos priemonės, tokios kaip toliau nuo ugdymo įstaigos gyvenančių vaikų vežiojimas į ugdymo įstaigas, ne visada yra užtikrinamos. Todėl šiuo metu vis dar yra vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų, kurie neugdomi pagal ikimokyklinio ugdymo programas.
 6. Nesiimant konkrečių sisteminių priemonių atotrūkiui mažinti, nebus užtikrintas kryptingas bendro mokinių pasiekimų lygio gerinimas, o vaikai iš socialinės rizikos grupių nebus aktyviai įtraukiami į ikimokyklinio ugdymo sistemą.
 7. Kitas didelis iššūkis mūsų šalies ikimokykliniam ugdymui – pedagoginių darbuotojų trūkumas. Ne vienos tarptautinės studijos rezultatai rodo, kad sėkminga ikimokyklinio ugdymo plėtra priklauso ne tik nuo įrangos, naujų pastatų, mokymo priemonių, bet ir nuo esamo pedagoginio personalo išlaikymo ir naujų, kvalifikuotų specialistų pritraukimo. Lietuvoje šiuo metu pastebimas tokių specialistų trūkumas, ir jis, pagal STRATA prognozes, išliks ir ateityje. Dėl numatomo ikimokyklinio ugdymo ankstinimo ir specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų įtraukimo prognozuojamas didelis ikimokyklinio ugdymo ir švietimo pagalbos specialistų poreikis, o jį dar labiau didins darbą (dėl išėjimo į pensiją ar kitų priežasčių) paliekantys specialistai. Nesprendžiant šios problemos, ikimokyklinio ugdymo plėtra, ypač atskiruose šalies regionuose, gali susidurti su dideliais iššūkiais.
 8. Kuriant ikimokyklinio ugdymo aprėptį didinančias priemones, savivaldybių administracijų darbuotojams būtina orientuotis į ikimokyklinio ugdymo skyrių ir grupių steigimą bendrojo ugdymo mokyklose (ypač kaimo vietovėse), išnaudoti nevalstybinio ikimokyklinio ugdymo galimybes ir, esant poreikiui ir galimybei, steigti ikimokyklinio ugdymo grupes kitų tipų ugdymo ir švietimo įstaigose.

2 skyrius

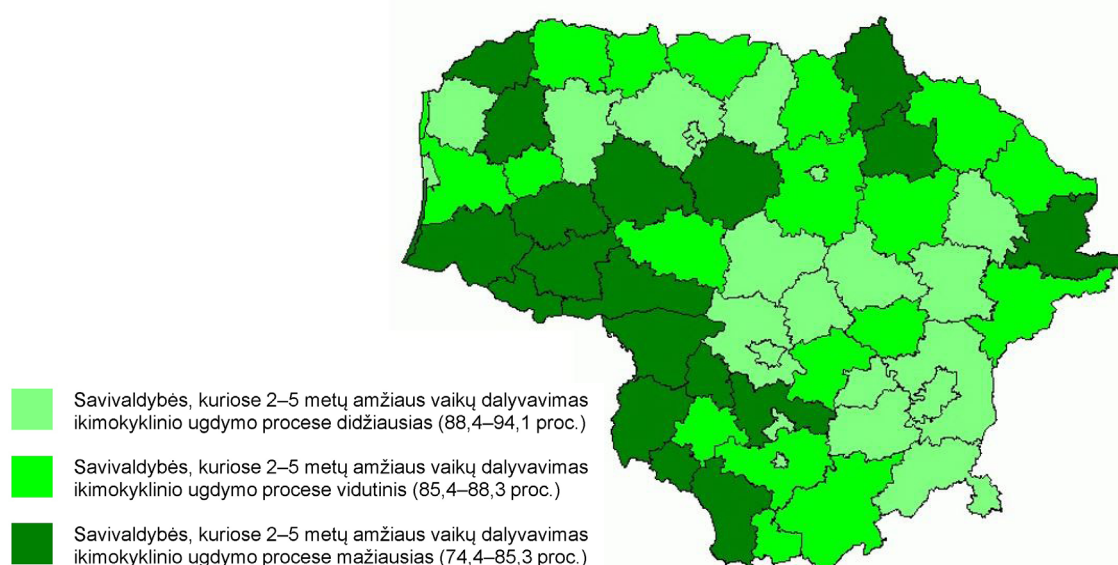
Ikimokyklinio ugdymo situacija Lietuvos savivaldybėse

2 studijos skyriuje aptariama Švietimo valdymo informacinėje sistemoje (ŠVIS) sukaupta statistinė informacija apie Lietuvoje teikiamą ikimokyklinį ugdymą. Iš viso skyriuje analizuojami 24 tiesiogiai su ikimokykliniu ugdymu susiję, arba ikimokyklinio ugdymo situaciją savivaldybėse veikiantys ŠVIS rodikliai:

- 2–5 metų amžiaus vaikų dalis, ugdoma bet kurios šalies savivaldybės ugdymo įstaigose;
- 3–5 metų amžiaus vaikų dalis, ugdoma bet kurios šalies savivaldybės ugdymo įstaigose;
- savivaldybės pagal 1–5 metų amžiaus vaikų skaičiaus pokyčius;

1 pav.

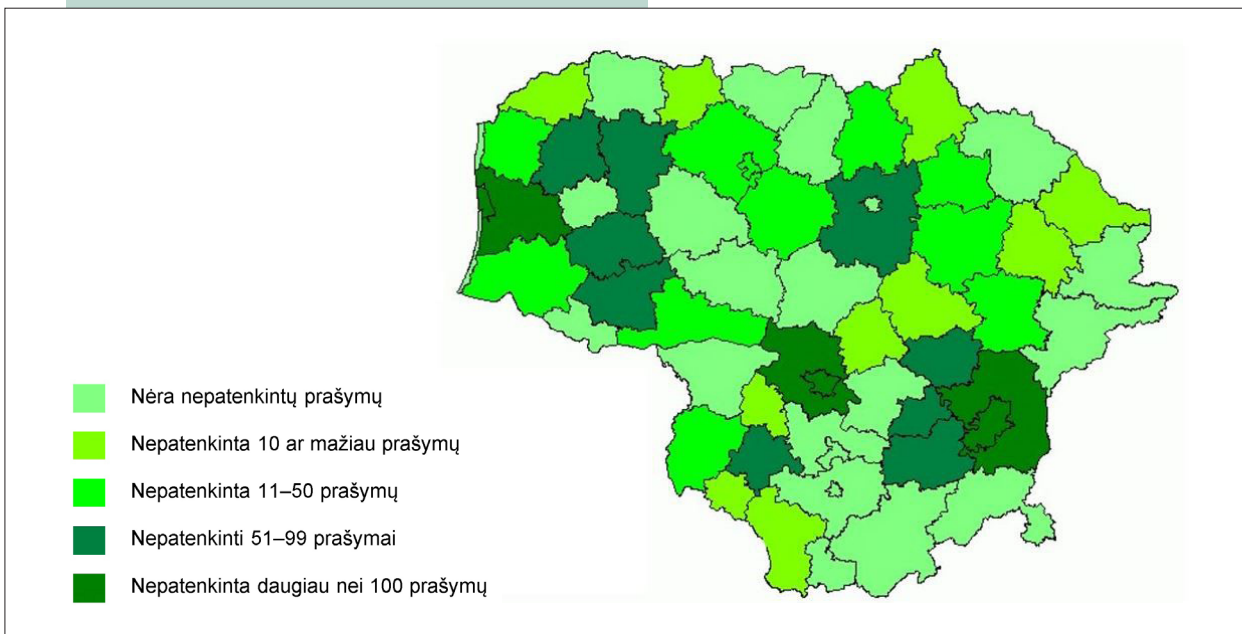
Lietuvos savivaldybės pagal 2–5 metų vaikų dalį, ugdomą bet kurios savivaldybės ugdymo įstaigose, 2021 m. spalio 1 d.

- nepatenkintų prašymų ugdyti vaikus ikimokyklinio ugdymo įstaigose mastas savivaldybėse;
- savivaldybės pagal niekur nedirbančių ir nesimokančių 20–40 metų amžiaus gyventojų dalį;
- savivaldybės pagal nevalstybinėse ugdymo įstaigose ugdomus ikimokyklinio amžiaus vaikus;
- vaikų, kuriems skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas, pasiskirstymas savivaldybėse;
- specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymas ikimokyklinį ugdymą teikiančiose įstaigose;
- vidutinis ikimokyklinio ugdymo mokytojų amžius;
- vienam švietimo pagalbos specialisto etatiniam vienetui tenkančių vaikų skaičius;

2 pav.

Nepatenkintų prašymų ugdyti vaikus ikimokyklinio ugdymo įstaigose mastas

- vidutinis ikimokyklinio ugdymo grupės dydis šalies savivaldybėse;
- aukštos kvalifikacijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų (mokytojų metodininkų ir mokytojų ekspertų) dalis Lietuvoje.

2 skyriaus išvados ir apibendrinimai

1. Atlikta ŠVIS duomenų analizė parodė, kad šalies savivaldybės skiriasi tiek pagal 2–5 metų amžiaus vaikų, tiek ir pagal 3–5 metų amžiaus vaikų institucinio ikimokyklinio ugdymo aprėptį. Ši institucinio ikimokyklinio ugdymo aprėptis didžiausia Lietuvos miestų savivaldybėse, mažiausia – mažosiose savivaldybėse. Tokią skirtingą situaciją lėmė tiek objektyvūs (pvz., miestų savivaldybėse kompaktiškai gyvena daugiau ikimokyklinukų), tiek ir subjektyvūs (pvz., kai kurių savivaldybių tarybų ir savivaldybių administracijų pastangos skatinti institucinio ikimokyklinio ugdymo plėtrą) veiksniai. Todėl valstybei, remiant savivaldybių siekį didinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį, būtina įvertinti kiekvienos savivaldybės pastangas bei įdirbį ir teikti diferencijuotą, gerai pagrįstą paramą, padedančią toliau plėtoti ikimokyklinio ugdymo infrastruktūrą toje savivaldybėje. Didesnis valstybės dėmesys turėtų būti skiriamas miestų savivaldybėms, nes jose gyvena daugiau dar ugdymo įstaigos nelankančių ikimokyklinio amžiaus vaikų.
2. ŠVIS duomenys rodo, kad tik vienoje Lietuvos savivaldybėje (Kauno r.), palyginti su penkiamečiais rajono gyventojais, aiškiai didėja vienerių metų amžiaus rajono gyventojų skaičius. Kitose šalies savivaldybėse vaikų skaičius arba svyruoja, arba aiškiai mažėja. Todėl šiose savivaldybėse, planuojant ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtrą, rekomenduojama labiau orientuotis į geresnį jau veikiančių ugdymo įstaigų (taip pat ir bendrojo ugdymo mokyklų) pastatų pritaikymą ikimokykliniam ugdymui, o ne naujų įstaigų steigimą ir pastatų statymą.

3. Nevalstybinių ugdymo įstaigų, teikiančių ikimokyklinio ugdymo paslaugas, plėtra gali būti viena priemonių, leidžiančių savivaldybėse plėsti ikimokyklinio ugdymo aprėptį. Kol kas šią galimybę išnaudoja mažiau nei pusė šalies savivaldybių. Pažymėtina, kad iš dešimties savivaldybių, kuriose 2–5 metų amžiaus vaikų aprėptis mažiausia šalyje, net devyniose savivaldybėse dar nėra veikiančių nevalstybinių ugdymo įstaigų, teikiančių ikimokyklinį ugdymą.
4. ŠVIS duomenimis, 2021 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose pagal ikimokyklinio ugdymo programas buvo ugdoma tik 18 proc. visų savivaldybių ugdymo įstaigose ugdomų vaikų. ŠVIS statistika rodo, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirba daugiau aukštos kvalifikacijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų¹, ir vienam švietimo pagalbos specialisto etatiniam vienetui tenka mažiau vaikų, nei bendrojo ugdymo mokyklose, kuriose veikia ikimokyklinio ugdymo grupės². Savivaldybėms būtina skirti daugiau dėmesio bendrojo ugdymo mokyklose veikiantiems ikimokyklinio ugdymo skyriams ir grupėms, t. y., būtina skatinti bendrojo ugdymo mokyklose dirbančius ikimokyklinio ugdymo mokytojus siekti aukštesnių kvalifikacinių kategorijų, taip pat užtikrinti kuo platesnę švietimo pagalbos specialistų pagalbą bendrojo ugdymo mokyklose ugdomiems ikimokyklinukams.
5. Viena lengviausių ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtros savivaldybėse galimybių yra ikimokyklinio ugdymo skyrių ir ikimokyklinio ugdymo grupių steigimas bendrojo ugdymo mokyklose. Tai ypač pasiteisina kaimo vietovėse. Taip, viena vertus, dažnai sutrumpėja kaimo vietovėje gyvenančių ikimokyklinio amžiaus vaikų kelias į ugdymo įstaigą, kita vertus, savivaldybė geriau išnaudoja jau esamas ugdymo įstaigų patalpas, kurios dėl mažėjančio bendrojo ugdymo mokinių skaičiaus toje mokykloje dažnai lieka pustuštės. Kartais galimybė persikvalifikuoti ir pradėti dirbti su ikimokyklinukais gali būti gera išeitis dėl mokinių mažėjimo be darbo krūvio likusiems kaimo vietovėse dirbusiems bendrojo ugdymo mokyklų mokytojams.
6. Vienas iš būdų į ikimokyklinį ugdymą įtraukti vaikus iš socialinę riziką patiriančių šeimų yra privalomo ikimokyklinio ugdymo skyrimas. Kartais net savivaldybės pastangos įtraukti vaikus iš socialinės rizikos šeimų į institucinį ugdymą yra vertinamos pagal tai, kokiam skaičiui šioje savivaldybėje gyvenančių vaikų yra skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas. Kita vertus, Lietuvoje daugėja atvejų, kai savivaldybės administracijos švietimo ir socialinės rūpybos specialistai užtikrina būtinas sąlygas ir susitaria su tėvais iš socialinę riziką patiriančių šeimų, kad jie savanoriškai, neskyrus privalomo ikimokyklinio ugdymo, leistų savo vaikus ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programą. Šiuo metu ŠVIS neturi informacijos, kiek kiekvienoje šalies savivaldybėje socialinę riziką patiriančiose šeimose iš viso auga ikimokyklinio amžiaus vaikų. Tikėtina, kad vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų ugdymo pagal ikimokyklinio ugdymo programas problemą būtų daug racionaliau sekti vykdant stebėseną, kiek tokių vaikų ugdoma ugdymo įstaigose, nei vien tik fiksuojant, kokiam skaičiui tokių vaikų skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas.
7. Kartu su vaikais iš socialinę riziką patiriančių šeimų, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams taip pat svarbu kuo anksčiau pradėti institucinį ikimokyklinį ugdymą. Tačiau įstaigos turi būti pasirengusios (tiek infrastruktūros, tiek personalo požiūriu) priimti šiuos vaikus. ŠVIS duomenys rodo, kad praktiškai visi specialiųjų ugdymosi poreikių turintys ikimokyklinio amžiaus vaikai ugdomi tik savivaldybių ugdymo įstaigose³. Tarp

¹ 2021 m. spalio 1 d. mokytojo metodininko ir mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją buvo įgiję 20,8 proc. visų savivaldybės ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir 11,8 proc. visų savivaldybės bendrojo ugdymo mokykloje dirbančių ikimokyklinio ugdymo mokytojų.

² 2021 m. spalio 1 d. bendrai Lietuvoje savivaldybių ikimokyklinio ugdymo įstaigose vienam švietimo pagalbos specialisto etatiniam vienetui teko 92,3 vaiko, o bendrai Lietuvoje savivaldybių įkurtose bendrojo ugdymo mokyklose vienam švietimo pagalbos specialisto etatiniam vienetui teko 137,2 ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo mokinio.

³ 2021 m. rudenį nevalstybinės ikimokyklinio ugdymo įstaigos veikė 26 šalies savivaldybėse. Tuo pat laiku, ŠVIS duomenimis, tik 12 savivaldybių nevalstybinėse ugdymo įstaigose buvo ugdoma bent po vieną specialiųjų ugdymosi poreikių turintį ikimokyklinuką.

savivaldybių ugdymo įstaigų, ugdančių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus, vyrauja ikimokyklinio ugdymo įstaigos, ir tik maždaug šeštadalis tokių vaikų ugdoma bendrojo ugdymo mokyklose veikiančiuose ikimokyklinio ugdymo skyriuose ar grupėse. Tokia situacija rodo, kad nevalstybinės ikimokyklinio ugdymo įstaigos ir savivaldybių įsteigtos bendrojo ugdymo mokyklos kol kas nėra pasirengusios priimti ikimokyklinio amžiaus vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių. Taip labai sumažėja specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių ikimokyklinukų galimybės patekti į ugdymo įstaigą ir gauti ten kvalifikuotą, jų poreikius atitinkantį ugdymą.

8. ŠVIS duomenimis, ikimokyklinio ugdymo grupės, veikiančios bendrojo ugdymo mokyklose, yra aiškiai mažiau skaitlingos, nei grupės, veikiančios savarankiškose ikimokyklinio ugdymo įstaigose⁴. Ikimokyklinio ugdymo grupės bendrojo ugdymo mokyklose dažniau steigiamos kaimo vietovėse, todėl tokią situaciją lemia mažesnis vaikų tankumas kaimo vietovėse. Bet mažesnis ikimokyklinio ugdymo grupės dydis sudaro sąlygas ne taip efektyviai panaudoti ikimokykliniam ugdymui skiriamas lėšas, todėl, planuodamos ikimokyklinio ugdymo grupes bendrojo ugdymo mokyklose, savivaldybės daugiau dėmesio turėtų skirti vietai, kurioje įsikūrusios tokios bendrojo ugdymo mokyklos, kad šias mokyklas lengviau pasiektų daugiau ikimokyklinukų.
9. Valstybei būtina skatinti nevalstybinių ugdymo įstaigų savininkus, kad jie daugiau dėmesio skirtų jų mokyklose dirbančių ikimokyklinio ugdymo mokytojų kvalifikacijos tobulinimui. ŠVIS duomenimis, 2021 m. spalio 1 d. iš nevalstybinėse ugdymo įstaigose dirbančių 1 152 ikimokyklinio ugdymo pedagogų tik 5 (0,43 proc.) įgiję mokytojo metodininko arba mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją.
10. Vertinant situaciją savivaldybėse, kuriose 2–5 metų amžiaus vaikų ikimokyklinio ugdymo aprėptis yra didžiausia (šiai grupei priklauso visų 6 didžiųjų Lietuvos miestų savivaldybės), galima teigti, kad šiose savivaldybėse:
 - dažniau pastebimas didelis nepatenkintų prašymų ugdyti vaikus ikimokyklinio ugdymo įstaigose mastas⁵,
 - mažiau orientuojamasi į vaikų ugdymą bendrojo ugdymo mokyklose veikiančiuose ikimokyklinio ugdymo skyriuose ar grupėse,
 - specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai ugdomi ir nevalstybinėse ugdymo įstaigose,
 - ugdymo įstaigose dirba daugiau nei vidutiniškai šalyje aukštos kvalifikacijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų⁶,
 - ikimokyklinio ugdymo įstaigose vienam švietimo pagalbos specialisto etatiniam vienetui dažniau tenka mažiau nei 100 vaikų⁷,

⁴ 2021 m. spalio 1 d. bendrai šalyje vidutinis ikimokyklinio ugdymo grupės dydis savivaldybės ikimokyklinio ugdymo įstaigoje siekė 17 vaikų, o šalies savivaldybės įstaigose vidutinis ikimokyklinio ugdymo grupės, veikiančios bendrojo ugdymo mokykloje, dydis – 14 vaikų.

⁵ Iš dešimties savivaldybių, kuriose ikimokyklinio ugdymo aprėptis didžiausia, net 3 savivaldybėse tokių prašymų yra daugiau, nei 2,5 proc., skaičiuojant nuo visų tose savivaldybėse gyvenamą vietą deklaravusių 0–5 metų amžiaus vaikų: Vilniaus m. – 4,6 proc., Klaipėdos m. – 4,0 proc., Elektrėnų sav. – 4,1 proc., šalies vidurkis 2,9 proc.

⁶ Penkios savivaldybės (Panevėžio m., Birštono sav., Kauno m., Klaipėdos m., Alytaus m.) priskiriamos savivaldybėms, kuriose aukštos kvalifikacijos ikimokyklinio ugdymo mokytojai sudarė daugiau kaip 20 proc. visų mokytojų, šalies vidurkis – 19,0 proc.

⁷ Penkios savivaldybės (Šiaulių m., Panevėžio m., Kauno m., Vilniaus m., Utenos r.) priskiriamos savivaldybėms, kuriose savivaldybės įkurtose ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių švietimo pagalbos specialistų vienam etatiniam vienetui tenka mažiau kaip 100-tui vaikų, o dvi savivaldybės (Ukmergės r., Elektrėnų sav.) – savivaldybėms, kurių savivaldybės įkurtose ikimokyklinio ugdymo įstaigose dirbančių švietimo pagalbos specialistų vienam etatiniam vienetui tenka 140 ir daugiau vaikų, šalies vidurkis – 92,3 vaiko.

- bendrojo ugdymo mokyklose, kuriose veikia ikimokyklinio ugdymo skyriai ar grupės, vienam švietimo pagalbos specialisto etatiniam vienetui dažniau tenka 150 ir daugiau ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo mokinių⁸.
11. Vertinant situaciją savivaldybėse, kuriose 2–5 metų amžiaus vaikų ikimokyklinio ugdymo aprėptis yra mažiausia, galima teigti, kad šiose savivaldybėse:
- dažniau apskritai nėra ikimokyklinio ugdymo paslaugas teikiančių nevalstybinių ugdymo įstaigų,
 - dažniau neišnaudojama galimybė ikimokyklinio ugdymo skyrius ar grupes kurti bendrojo ugdymo mokyklose (ypač kaime),
 - ugdymo įstaigose dirba mažiau nei vidutiniškai šalyje aukštos kvalifikacijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų⁹.

⁸ Nė viena savivaldybė nepatenka tarp savivaldybių, kuriose savivaldybės įkurtose bendrojo ugdymo mokyklose dirbančių švietimo pagalbos specialistų vienam etatiniam vienetui tenka mažiau nei 110 ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo mokinių, o penkios savivaldybės (Ukmergės r., Kauno m., Vilniaus m., Elektrėnų sav., Klaipėdos m.) priskirtinos savivaldybėms, kurių savivaldybės įkurtose bendrojo ugdymo mokyklose dirbančių švietimo pagalbos specialistų vienam etatiniam vienetui tenka 150 ir daugiau ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo mokinių.

⁹ Šilalės r. ir Skuodo r. savivaldybėse aukštos kvalifikacijos ikimokyklinio ugdymo mokytojų dalis viršijo 20 proc., o trijose savivaldybėse (Šakių r., Kalvarijos sav., Pagėgių sav.) – mažesnė nei 10 proc., šalies vidurkis – 19 proc.

3 skyrius

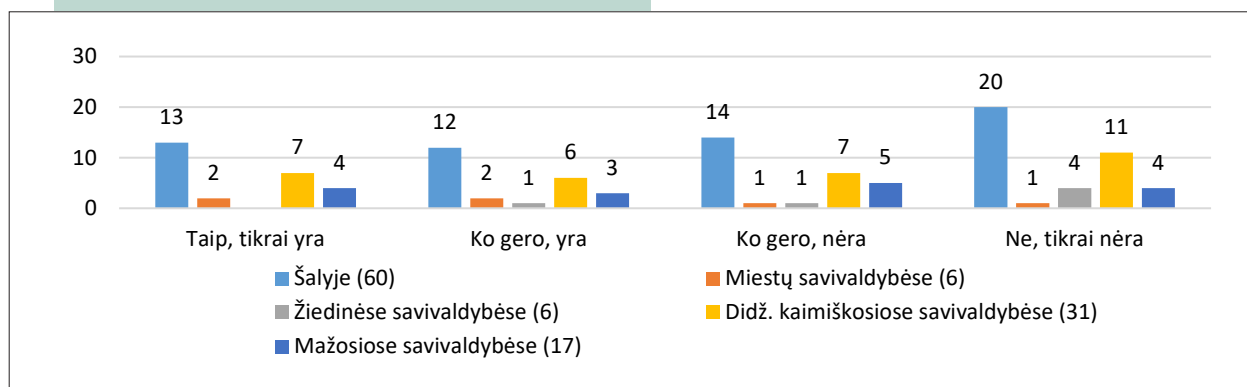
Lietuvos savivaldybėse formuojama ikimokyklinio ugdymo politika ir jos įgyvendinimas

Vykdydamos Švietimo įstatymo nuostatas, kiekvienos Lietuvos savivaldybės taryba ir savivaldybės administracija organizuoja ikimokyklinį ugdymą ir formuoja ikimokyklinio ugdymo programas teikiančių mokyklų tinklą savivaldybėje. Todėl šiame studijos skyriuje aptariami visų 60 savivaldybių administracijų švietimo padalinių specialistų, atsakingų už ikimokyklinio ugdymo organizavimą ir plėtrą, apklausos rezultatai.

2021 m. spalio 7 d. šalies savivaldybių administracijų direktoriams išsiųstas Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos informacinis raštas, kuriame prašoma sukurti tarpinstitucines specialistų grupes ir per du mėnesius surinkti būtiną informaciją ir aptarti ikimokyklinio ugdymo apskritai ir ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros situaciją savivaldybėje. 2021 m. gruodžio 10 d. prasidėjo ir iki gruodžio 20 d. tęsėsi savivaldybių administracijų švietimo padalinių specialistų, atsakingų už ikimokyklinio ugdymo organizavimą ir plėtrą, apklausa, kuriai vykstant surinkta informacija apie tarpinstitucinių grupių darbo rezultatus ir kiti analizei būtini, bet ŠVIS dar nerenkami duomenys apie ikimokyklinio ugdymo situaciją savivaldybėse.

3 pav.

Savivaldybių administracijų galimybė šiuo metu užtikrinti ikimokyklinio ugdymo vietas visiems ugdymo įstaigos dar nelankantiems 2–5 metų savivaldybės gyventojams (respondentų skaičius, vnt.)

Per apklausą iš savivaldybių surinkta ir 3 studijos skyriuje analizuota tokia informacija:

- pagal ikimokyklinio ugdymo programas dar neugdomų 2–5 metų vaikų apskaitos savivaldybėse problemos;
- ugdymo įstaigos nelankančių 2–5 metų vaikų, augančių socialinę riziką patiriančiose šeimose, situacija;
- savivaldybių administracijų galimybės šiuo metu užtikrinti visiems norintiems tėvams jų vaikų ikimokyklinio ugdymo paslaugas;
- savivaldybių administracijų planai dėl institucinės ikimokyklinio ugdymo ir ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtros.

3 skyriaus išvados ir apibendrinimai

1. Plečiant ikimokyklinio ugdymo aprėptį savivaldybėse, už ikimokyklinio ugdymo organizavimą ir plėtrą atsakingiems savivaldybės administracijos specialistams, kitiems savivaldybės administracijos specialistams būtina žinoti, kiek dar ugdymo įstaigos nelankančių ikimokyklinio amžiaus vaikų gyvena jų savivaldybės teritorijoje. Siekiant susieti šių vaikų gyvenamąją vietą su artimiausia ikimokyklinio ugdymo paslaugas teikiančia ugdymo įstaiga, svarbu žinoti ir ugdymo įstaigos dar nelankančių ikimokyklinukų gyvenamąją vietą savivaldybės teritorijoje. Praktika parodė, kad savivaldybių, ypač miestų savivaldybių, administracijų specialistams tokios informacijos rinkimas, griežtai vykdant Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatas, yra sunkiai įgyvendinamas uždavinys.
2. Respondentų apklausa parodė, kad dar ugdymo įstaigos nelankančių ikimokyklinio amžiaus vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų apskaita savivaldybių administracijų specialistams nėra sunki užduotis – tokios šeimos jau žinomos seniūnijų bei savivaldybės administracijos darbuotojams. Savivaldybių administracijų sukaupta patirtis rodo, jog siekiant, kad vaikai iš socialinės rizikos šeimų lankytų ugdymo įstaigas, jų šeimoms būtina teikti materialinę paramą (drabužiais, ugdymo priemonėmis), kompensuoti ugdymo įstaigos lankymo ir vaiko maitinimo išlaidas, prireikus, užtikrinti tokio vaiko vežiojimą.
3. Būtina apsispręsti, kaip bus didinama ikimokyklinio amžiaus vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų ikimokyklinio ugdymo aprėptis. Šiuo metu dažniau orientuojamasi į privalomą ikimokyklinio ugdymo skyrimą šiems vaikams. Surinkti savivaldybių duomenys rodo, kad dažnai nebūtina skirti privalomo ikimokyklinio ugdymo, savivaldybės administracijos ar seniūnijos darbuotojams užtenka pasikalbėti su socialinę riziką patiriančios šeimos tėvais, aptarti šios šeimos poreikius, ir tėvai savanoriškai leidžia savo vaiką į ugdymo įstaigą. Būtina sulyginti materialinę valstybės paramą, teikiamą savanoriškai į ugdymo įstaigą leidžiamam vaikui ir vaikui, kuriam skirtas privalomas ikimokyklinis ugdymas. Būtina siekti, kad privalomas ikimokyklinis ugdymas būtų skiriamas tik išskirtiniais atvejais, kai su vaiko tėvais nesusitariama dėl vaiko leidimo ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programą.
4. Būtina siekti, kad pagal ikimokyklinio ugdymo programą ugdomi vaikai iš socialinę riziką patiriančių šeimų būtų instituciškai ugdomi ne po 4 val. ar 5–6 val. per dieną, o gautų visos dienos ikimokyklinį ugdymą.
5. Vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų ikimokykliniam ugdymui valstybė turėtų skirti daugiau dėmesio, nuolat vykdyti institucinio ikimokyklinio ugdymo stebėseną. Todėl ŠVIS derėtų rinkti informaciją apie vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų dalyvavimą institucinio ikimokyklinio ugdymo procese, pavyzdžiui, vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų ikimokyklinio ugdymo aprėptį ir kasdienio institucinio ikimokyklinio ugdymo trukmę.
6. Kalbant apie ikimokyklinio ugdymo aprėptį šalies savivaldybėse, ypatingą dėmesį būtina skirti miestų savivaldybėms. Viena vertus, miestų savivaldybės pasižymi geriausia Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo aprėptimi, kita vertus, mažos ugdymo įstaigos dar nelankančių ikimokyklinio amžiaus vaikų procentinės dalys šiose savivaldybėse faktiškai reiškia labai didelius absoliučius pagal ikimokyklinio ugdymo programas dar neugdomų vaikų skaičius¹⁰.

¹⁰ Pavyzdžiui, kad visi Pagėgių savivaldybėje savo gyvenamąją vietą 2021 m. deklaravę 2–5 metų vaikai lankytų ugdymo įstaigą (ikimokyklinio ugdymo aprėptis savivaldybėje – 74,4 proc.), reikėjo rasti vietą ugdymo įstaigoje 66 vaikams, o kad tai įvyktų Vilniaus m. savivaldybėje (ikimokyklinio ugdymo aprėptis savivaldybėje – 92,1 proc.) – 2 244 vaikams.

7. Lietuvos savivaldybių administracijų specialistų apklausa parodė, kad, galvodami apie ikimokyklinio ugdymo plėtrą savivaldybėje, jie labiausiai orientuojasi plėsti ikimokyklinio ugdymo vietų skaičių esamose bendrojo ugdymo mokyklų patalpose ir organizuoti ikimokyklinio amžiaus vaikų vežiojimą į toliau įsikūrusias ugdymo įstaigas, kuriose yra ikimokyklinio ugdymo vietų. Šiems problemos sprendimo būdams pagal patrauklumą mažai nusileidžia planai plėsti ikimokyklinio ugdymo vietų skaičių esamose ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir ikimokykliniam ugdymui pritaikyti kitas savivaldybei nuosavybės teise priklausančias patalpas. Savivaldybėms atstovaujantiems respondentams mažiausiai patrauklūs būdai spręsti institucinio ikimokyklinio ugdymo vietų skaičiaus trūkumo problemą – statyti kapitalinius ir modulinius priestatus prie ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir bendrojo ugdymo mokyklų.
8. Lietuvos savivaldybių administracijų specialistų apklausa parodė, kad Lietuvoje veikiančių savivaldybių tarybų nariai labiau linkę rasti galimybę ikimokyklinio amžiaus vaiką instituciškai ugdyti arčiau jo gyvenamosios vietos ir daug rečiau – skatinti vaikų vežiojimą į toliau įsikūrusias ugdymo įstaigas, kuriose yra laisvų ikimokyklinio ugdymo vietų.
9. Apklausti Lietuvos savivaldybių administracijų specialistai nurodo, kad jie, kurdami naujas ikimokyklinio ugdymo grupes, dažnai labai sunkiai ras naujų ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų. Į institucinį ikimokyklinį ugdymą pritraukiant ikimokyklinukus iš kaimo vietovių, būtina galvoti apie šių vaikų vežiojimą ir naujus, jų vežiojimui pritaikytus, mokyklinius autobusus.
10. Lietuvoje įvedamas visuotinis ikimokyklinis ugdymas nėra tapatus privalomam ikimokykliniam ugdymui. Sprendimą dėl savo vaiko siuntimo ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programą, kaip ir tai, kurioje savivaldybėje įsikūrusioje ugdymo įstaigoje, kurioje ugdymo įstaigoje ar nuo kokio amžiaus norėtų ugdyti savo ikimokyklinuką, nuo 2025 m., kaip ir anksčiau, priims tik vaiko tėvai. Savivaldybės įpareigtos užtikrinti vaikams galimybę ugdytis. Taigi, savivaldybės gali tik labai apytiksliai prognozuoti naujų ikimokyklinio ugdymo grupių poreikį. 2021 m. pabaigoje (dar iki karo Ukrainoje pradžios) atliktas naujų ikimokyklinio ugdymo grupių poreikio savivaldybėse modeliavimas (apskaičiuota, kiek ir ko reikėtų, jei 2022 m. rudenį visi savivaldybėje gyvenamąją vietą deklaravę 2–5 metų vaikai ugdytųsi pagal ikimokyklinio ugdymo programą) parodė naujų specialistų ir ugdymo įrangos poreikį. Akivaizdu, kad realus specialistų ir ugdymo įrangos poreikis bus mažesnis nei maksimalus, kurį apskaičiavo savivaldybių administracijų specialistai:
 - Įsiteisėjus visuotiniam ikimokykliniam ugdymui nuo 2 metų, tik 11 iš 60 Lietuvos savivaldybių, kaip atrodo, nereikės kurti naujų ikimokyklinio ugdymo grupių. Kitose šalies savivaldybėse įkurtų naujų ikimokyklinio ugdymo grupių skaičius neturėtų būti didesnis nei 370 grupių.
 - Maždaug ketvirtadalį naujai formuojamų grupių reikėtų kurti bendrojo ugdymo mokyklose.
 - Planuodami 2–5 metų vaikų ikimokyklinio ugdymo plėtrą, savivaldybių administracijų darbuotojai planuoja ir ikimokyklinio ugdymo grupių, skirtų jaunesniems nei 2 metų vaikams, kūrimą. Planuojant plėtrą savivaldybėje, grupės jaunesnio amžiaus vaikams paprastai įtraukiamos į bendrą naujai kuriamą ikimokyklinio ugdymo grupių skaičių.
 - Atliktas situacijos modeliavimas parodė, kad savivaldybių administracijų darbuotojai sunkiai rastų ikimokyklinio ugdymo mokytojų planuojamoms kurti naujoms ikimokyklinio ugdymo grupėms. Jei naujas grupes reikėtų įkurti jau 2022 m., savivaldybių administracijos rastų tik 174 naujus (persikvalifikavusius,

nedirbančius pagal įgytą specialybę ir pan.) ikimokyklinio ugdymo mokytojus. Mokytojų paieškos situacija yra blogiausia miestų ir žiedinėse savivaldybėse, patenkinama – mažosiose savivaldybėse.

- Vertindami švietimo pagalbos specialistų poreikį, respondentai nurodė, kad naujai kuriamoms ikimokyklinio ugdymo grupėms reikėtų 220 naujų ir jau šiuo metu sunkiai randamų švietimo pagalbos specialistų.
- Savivaldybių administracijų specialistų skaičiavimu, norint užtikrinti visų toliau nuo ugdymo įstaigos gyvenančių naujai pradėjusių lankyti ugdymo įstaigas ikimokyklinukų vežiojimą nuo 2022 m., reikėtų 194 naujų mokyklinių autobusų.

4 skyrius

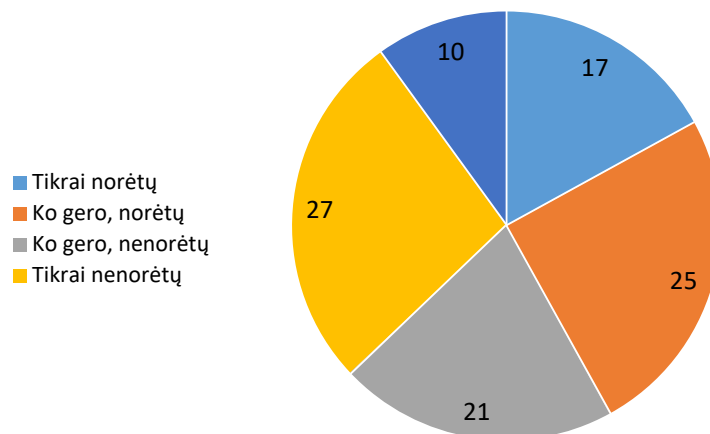
Ugdymo įstaigų pasirengimas formuoti naujas ikimokyklinio ugdymo grupes

Švietimo įstatymo nuostatos įpareigoja savivaldybės tarybą ir savivaldybės administraciją organizuoti ikimokyklinį ugdymą ir formuoti ikimokyklinio ugdymo programas teikiančių mokyklų tinklą savo savivaldybėje, bet konkretūs žingsniai, kuriant naujas ikimokyklinio ugdymo grupes ar bendrojo ugdymo mokykloje steigiant ikimokyklinio ugdymo skyrių, atliekami atskiros ugdymo įstaigos lygmeniu: ugdymo įstaigos vadovas paprastai tiesiogiai vadovauja įstaigos pastato erdvių pritaikymui ikimokykliniam ugdymui, ieško naujų ikimokyklinio ugdymo mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, ikimokykliniam ugdymui užtikrinti būtinų nepedagoginių darbuotojų. Todėl, rengiant ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtros šalies savivaldybėse studiją, buvo svarbu išsiaiškinti, kaip ugdymo įstaigos – tiek ikimokyklinio ugdymo įstaigos, tiek ir bendrojo ugdymo mokyklos – pasirengusios dalyvauti ikimokyklinio ugdymo plėtros procese.

Ugdymo įstaigų vadovų apklausai pasirinktos 25 savivaldybės (iš 60 šalies savivaldybių), kuriose 2–5 metų vaikų ikimokyklinio ugdymo aprėptis mažiausia Lietuvoje. Apklausoje pasiūlyta dalyvauti visų savivaldybėje veikiančių ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir bendrojo ugdymo mokyklų vadovams. Iš 61 ikimokyklinio ugdymo įstaigos į klausimus atsakė 58 (95 proc.) ugdymo įstaigų vadovai, iš 213 atrinktose savivaldybėse veikiančių bendrojo ugdymo mokyklų į klausimus atsakė 184 (86 proc.) ugdymo įstaigų vadovai. Iš viso atsakymai gauti iš 242 (88 proc.) ugdymo įstaigų.

4 pav.

Ugdymo įstaigų bendruomenių siekis kurti naujas ikimokyklinio ugdymo grupes (proc.)

Pradžioje klausta, ar respondento vadovaujamos ugdymo įstaigos bendruomenė norėtų kurti naujas grupes, ar didinti įstaigoje veikiančių ikimokyklinio ugdymo grupių skaičių. Respondentams, nurodžiusiems, kad jų atstovaujama ugdymo įstaigos bendruomenė tikrai nenorėtų kurti naujų ikimokyklinio ugdymo grupių, neberekėjo toliau atsakinėti į anketos klausimus. Todėl toliau skyriuje analizuoti atsakymai respondentų, tvirtai nepaneigusių naujų ikimokyklinio ugdymo grupių kūrimo jų įstaigoje galimybes.

Respondentams iš viso užduoti 9 klausimai apie tai, ar ugdymo įstaigos aptarnaujamoje teritorijoje jie pažįsta ugdymo įstaigos dar nelankančių ikimokyklinio amžiaus vaikų; apie mokyklos galimybes įkurti naujas ikimokyklinio ugdymo grupes; apie tai, ar šioms naujai įkurtoms ikimokyklinio ugdymo grupėms mokykla rastų naujų ikimokyklinio ugdymo mokytojų, būtinų nepedagoginių darbuotojų ir ar gebėtų užtikrinti naujai pradėtų ugdyti ikimokyklinio amžiaus vaikų vežiojimą į ugdymo įstaigą.

4 skyriaus išvados ir apibendrinimai

Savivaldybėse, kuriose ikimokyklinio ugdymo aprėptis mažiausia šalyje:

1. Maždaug dviejų penktadalių ugdymo įstaigų bendruomenės siektų kurti naujas ikimokyklinio ugdymo grupes.
2. Ugdymo įstaigų, dažniau – kaimo ir bendrojo ugdymo mokyklų, vadovai (vadinasi, ir kiti bendruomenės nariai) paprastai pažįsta bent kelis įstaigos aptarnaujamoje teritorijoje gyvenančius ugdymo įstaigos dar nelankančius 2–5 metų vaikus ir gali savarankiškai organizuoti agitacinę kampaniją, siekdami padidinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį savo ugdymo įstaigos aptarnaujamoje teritorijoje.
3. Ugdymo įstaigų, dažniau – kaimo ir bendrojo ugdymo mokyklų, vadovai rastų savo įstaigoje patalpų, kuriose būtų galima įkurti naują ikimokyklinio ugdymo grupę.
4. Paprastai sunku rasti kitas alternatyvias jau veikiančioms ugdymo įstaigoms patalpas, kuriose būtų galima įkurti naują ikimokyklinio ugdymo grupę.
5. Daugiau nei pusė apklaustų ugdymo įstaigų vadovų nė neįsivaizduoja, kiek galėtų kainuoti jų įstaigos ar kitur esančių patalpų pritaikymas ikimokyklinio ugdymo paslaugai teikti. Patalpų remonto kainą nurodžiusių respondentų atsakymų vidurkis (mediana) – 20 000 eurų.
6. Surasti ikimokyklinio ugdymo mokytoją naujai kuriamoms ikimokyklinukų grupėms būtų gana didelė problema. Šią problemą lengviau išspręstų kaime veikiančių ugdymo įstaigų vadovai.
7. Kuriant naujas ikimokyklinio ugdymo grupes, neužtektų šiuo metu ugdymo įstaigose esamų švietimo pagalbos specialistų etatų. Kaimo ugdymo įstaigose ši problema nebūtų tokia didelė.
8. Daugiau nei pusės ugdymo įstaigų, dažniau – bendrojo ugdymo mokyklų, bendruomenės rastų galimybę vežioti naujai suformuotų ikimokyklinio ugdymo grupių vaikus mokykliniu transportu.

5 skyrius

Investicijų į savivaldybių ikimokyklinio ugdymo plėtrą ekonominio tikslingumo analizė

Iš Europos Sąjungos fondų ir kitų investicijų į švietimo ir mokslo infrastruktūrą masto ir poveikio vertinimo 2021 m. rugpjūčio 4 d. ataskaitos matyti, kad visu ES investicijų 2004–2020 m. laikotarpiu švietimo infrastruktūros plėtros ir (ar) atnaujinimo projektams skirta beveik 877 mln. Eur, iš kurių apie 58 proc. (arba 507 mln. Eur) skirta 2007–2013 m. finansavimo laikotarpiu, 33 proc. (arba 287 mln. Eur) gauta 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiu, o likę 9 proc. (arba 83 mln. Eur) skirti ankstyvuojų 2004–2006 m. finansavimo laikotarpiu. Bendrojo ugdymo projektai sudarė šiek tiek daugiau nei trečdalį visos ES fondų paramos, apie dešimtadalį visų 2004–2020 m. finansavimo laikotarpiais gautų ES fondų lėšų gavo ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros projektai, kurie sulaukė apie 84 mln. Eur paramos. Šiomis lėšomis investuota į 299 unikalių ikimokyklinio ugdymo įstaigų infrastruktūrą.

Skyriuje analizuojamos vidutinės vienai ikimokyklinio ar priešmokyklinio ugdymo grupei atnaujinti (įrengti) jau išleistos ES lėšos ir 2022 m. vasario–kovo mėnesiais atliktos savivaldybių apklausos rezultatai apie savivaldybėje esančias švietimo įstaigas, į kurias buvo ar yra planuojama papildomai investuoti, siekiant gerinti ikimokyklinio ugdymo prieinamumą. Pagal savivaldybių pateiktą informaciją, paspaudus nuorodą <http://www.svis.smm.lt/zemelapiai/>, galima matyti Nacionalinės švietimo agentūros Infrastruktūros plėtros departamento Švietimo informacinių sistemų skyriaus sudarytą Lietuvos švietimo įstaigų, įgyvendinančių ikimokyklinio ugdymo programas, tinklą. Šiame tinkle pažymėtos savivaldybių, valstybinės ir nevalstybinės švietimo įstaigos. Lietuvos švietimo įstaigų, įgyvendinančių ikimokyklinio ugdymo programas, žemėlapyje švietimo įstaigoms priskirti skirtingi požymiai: mėlynai pažymėtos nevalstybinės švietimo įstaigos; juoda spalva – savivaldybės ir valstybės įstaigos, kurios įgyvendina ikimokyklinio ugdymo programą; oranžine spalva – švietimo įstaigos, kuriose 2016–2021 m. įsteigtos naujos grupės (pažymėtos apskritimais), pastatyti priestatai ar moduliniai statiniai (pažymėti rombais) arba pastatytos naujos mokyklos (pažymėtos žvaigždutėmis). Planuojamos savivaldybių investicijos į infrastruktūrą 2022–2024 m. laikotarpiu pažymėtos keletu spalvų – žalia spalva pažymėtos švietimo įstaigos, į kurias planuojama investuoti steigiant naujas grupes, geltona spalva – statant priestatus, modulinius pastatus ar pritaikant kitas patalpas švietimo įstaigos veiklai, o violetine spalva nurodytos 2022–2024 m. planuojamos statyti švietimo įstaigos.

Toliau skyriuje aptariama situacija kiekvienoje iš 60 Lietuvos savivaldybių: ikimokyklinio amžiaus vaikų skaičius, pagal ikimokyklinio ugdymo programas ugdomų vaikų skaičius, laisvų ugdymo vietų ugdytis pagal ikimokyklinio ugdymo programas skaičius, planuojamų naujai steigti ikimokyklinio ugdymo grupių skaičius ir geografinė vieta, atstumai tarp ugdymo įstaigų, teikiančių ikimokyklinio ugdymo paslaugas.

5 skyriaus išvados ir apibendrinimai

1. Pasinaudojus ES parama 2004–2020 m. finansavimo laikotarpiais, ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros projektai sulaukė apie 84 mln. Eur paramos. Šios lėšos investuotos į 299 unikalių įstaigų ikimokyklinio ugdymo infrastruktūrą. Savivaldybių duomenimis, tik 2016–2021 m. laikotarpiu investuota į maždaug 300 unikalių įstaigų esamą infrastruktūrą ir pastatyta 11 naujų švietimo įstaigų. Taigi, tiek ES paramos lėšomis, tiek savivaldybių biudžeto lėšomis nuolat vyksta ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros plėtra, atnaujinimas, modernizavimas, gerinama ugdymo aplinka kokybiškam vaikų ugdymo procesui užtikrinti.

2. Valstybės institucijos, planuodamos investicijas į ikimokyklinio ugdymo infrastruktūros projektus, turėtų apgalvoti, kokie projekto sąlygų reikalavimai ne tik skatintų kurti naujų, įdomių projektų idėjas, bet ir būtų ekonomiškai efektyvūs, nes labai detalūs privalomi projekto sąlygų reikalavimai gali nulemti brangesnę projekto bendrą vertę, tačiau ne visais atvejais tai padeda veiksmingai didinti ikimokyklinio ugdymo prieinamumą.
3. Per penkerius metus ikimokyklinio ugdymo programą įgyvendinančių įstaigų skaičius sumažėjo 8,2 proc. Kadangi mažėjo vaikų gimstamumas, mažėjo ir įstaigų skaičius – savivaldybėse vykdyta pertvarka, siekiant optimizuoti mokyklų tinklą: keletas ugdymo įstaigų buvo sujungiamas į vieną, kai kurios ugdymo įstaigos tapo kitų įstaigų skyriais, kai kurios ugdymo įstaigos – uždarytos. Todėl, planuojant investicijas į ikimokyklinio ugdymo plėtrą ir siekiant užtikrinti ekonominę investicijų naudingumą, svarbu atkreipti dėmesį į savivaldybių planus dėl ikimokyklinio ugdymą įgyvendinančių įstaigų tinklo pertvarkos konkrečiose savivaldybėse.
4. Išanalizavę Lietuvos statistikos departamento duomenis apie vaikų gimstamumą per penkerius metus, ŠVIS duomenis apie tai, kiek vidutiniškai vaikų kasmet pradeda ugdyti pagal ikimokyklinio ugdymo programas, ir atkreipę dėmesį į kitų teisės aktų pokyčius, pavyzdžiui, dėl motinystės (tėvystės) atostogų, matome, kad į institucinį ugdymą kasmet įsitraukia vis daugiau jaunesnio amžiaus (0–3 metų) vaikų. Tačiau jaunesnio amžiaus vaikų, kurie ugdomi pagal ikimokyklinio ugdymo programą, pasiskirstymas pagal apskritis yra nevienodas, pavyzdžiui, 0–1 metų ugdomų vaikų Tauragės apskrityje kasmet vidutiniškai yra 1,4 proc., o Utenos apskrityje – kasmet vidutiniškai 23,9 proc.
5. Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo programa įgyvendinama įvairaus tipo įstaigose: ikimokyklinio ugdymo įstaigose, bendrojo ugdymo mokyklose, universaliuose daugiafunkčiuose centruose, daugiafunkčiuose centruose, specialiosiose mokyklose, specializuotuose centruose, kompleksinių paslaugų centre, universitete ir profesinio mokymo įstaigoje. Plečiantis įstaigų tipams, atsiranda ir didesnis poreikis skirtingo pobūdžio įstaigas pritaikyti ikimokyklinio ugdymo reikmėms.
6. Susumavę visus duomenis apie savivaldybės pavaldumo įstaigose esamas laisvas vietas ir savivaldybes, kuriose nėra laisvų vietų, matome, kad 18 savivaldybių nėra laisvų vietų ir ugdoma 897 vaikais daugiau, nei įsteigta vietų (nuo 5 iki 523 atskirose savivaldybėse). Kita vertus, net 42 savivaldybėse laisvų vietų yra: nuo 7 iki 4 149 laisvų vietų atskirose savivaldybėse. Analizėje nenagrinėjami duomenys, kaip šios laisvos vietos pasiskirsto tarp atskirų ugdymo įstaigų kiekvienoje savivaldybėje. Daroma prielaida, kad įstaigose, kurios išsidėsčiusios miesto teritorijoje, laisvų vietų nėra arba beveik nėra, o toliau įsikūrusiose ugdymo įstaigose ar rajoninėse savivaldybėse laisvų vietų yra.
7. Laisvų vietų skaičius savivaldybėse priklauso nuo šių veiksnių: vidinės migracijos (vaikas neprisitaikė, išvyko gyventi į kitą miestą ir pan.), socialinių aplinkybių (šeimai pradėta taikyti atvejo vadyba, šeima priskirta socialinės rizikos grupei ir vaiko ugdymas tampa privalomas), ugdymosi sunkumų (nuo 2022 m. sausio 1 d. įsigaliojo Švietimo įstatymo nuostata, kad 5 metų vaikai, pradėję ugdytis pagal priešmokyklinio ugdymo programą, gali likti ugdytis pagal šią programą antrus metus) ir netikėtų aplinkybių (karinė Rusijos invazija į Ukrainą).
8. 2022–2024 m. Lietuvos savivaldybės ES paramos ir savivaldybės biudžeto lėšomis planuoja pastatyti 19 naujų švietimo įstaigų, įgyvendinančių ikimokyklinio ugdymo programas, ir plėsti ikimokyklinio ugdymo prieinamumą 130 unikalių įstaigų.

Pagrindinės išvados ir rekomendacijos

1. Visuotinio ikimokyklinio ugdymo įvedimas Lietuvoje žymi naują šalies švietimo sistemos plėtros planavimo etapą: būtina užtikrinti ikimokyklinio ugdymo vietą kiekvienam atitinkamo amžiaus vaikui, kita vertus, nacionalinei švietimo sistemai nuolat keliamas reikalavimas efektyviai veikti ir taupiai naudoti skiriamas lėšas neskaitins ugdymo įstaigų savininkų laikyti neužimtas ugdymo vietas. Taigi, būtina nacionaliniu lygmeniu sukurti ir išbandyti bent kelias visuotinio ikimokyklinio ugdymo užtikrinimo savivaldybėse strategijas, išanalizuoti kiekvienos tokios strategijos teigiamus ir neigiamus aspektus, kad savivaldybių administracijų specialistai galėtų sąmoningai rinktis jų savivaldybei tinkamiausią strategiją. Tai gana skubus darbas, nes, pagal Švietimo įstatymą, nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. visuotinis ikimokyklinis ugdymas teikiamas vaikams nuo 4 metų.
2. Savivaldybių administracijų švietimo padalinių specialistų, atsakingų už ikimokyklinio ugdymo organizavimą ir plėtrą, apklausa parodė, kad daugiau nei pusė šalies savivaldybių šiuo metu negali užtikrinti ikimokyklinio ugdymo vietų visiems savivaldybėje gyvenantiems atitinkamo amžiaus vaikams. Todėl kiekvienai savivaldybei būtina aiškiai apsispręsti dėl veiksmų, kurie turėtų padėti užtikrinti ikimokyklinio ugdymo visuotinumą savivaldybėje, parengti ir patvirtinti šių veiksmų planą, suplanuoti šiems veiksams įgyvendinti būtinas lėšas.
3. Savivaldybių administracijų švietimo padalinių specialistams nelengva išsiaiškinti, kiek ugdymo įstaigos nelankančių ikimokyklinio amžiaus vaikų iš tiesų gyvena savivaldybėje bei šių vaikų gyvenamąją vietą savivaldybės teritorijoje, kad būtų galima ugdymo vietą planuoti artimiausioje nuo jų namų ugdymo įstaigoje.
4. Savivaldybių administracijų švietimo padalinių specialistų, atsakingų už ikimokyklinio ugdymo organizavimą ir plėtrą, apklausa parodė, kad šiuo metu 5 proc. pagal ikimokyklinio ugdymo programą ugdomų vaikų iš socialinę riziką patiriančių šeimų nėra visavertiškai ugdomi – jie gauna tik 4 val. arba 5–6 val. per dieną institucinio ugdymo paslaugas. Būtina siekti, kad visiems pagal ikimokyklinio ugdymo programą ugdomiems vaikams iš socialinę riziką patiriančių šeimų būtų užtikrintas visavertis visos dienos ikimokyklinis ugdymas. Pereinant prie visuotinio ikimokyklinio ugdymo, būtina apsvarstyti, ar galima palikti galimybę teikti trumpesnę nei 8 val. per dieną trukmės institucinį ikimokyklinį ugdymą.
5. Švietimo statistikos analizė parodė, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai dažniausiai ugdomi tik savivaldybės įsteigtose ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Nevalstybinėse ugdymo įstaigose ir savivaldybių įsteigtose bendrojo ugdymo mokyklose specialiųjų ugdymosi poreikių turintys vaikai ugdomi daug rečiau. Galima manyti, kad nevalstybinėse ugdymo įstaigose ir bendrojo ugdymo mokyklose veikiančiose ikimokyklinio ugdymo grupėse nesudarytos tinkamos sąlygos specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams ugdyti. Ikimokyklinio ugdymo įstaigos paprastai veikia tik didesniuose miestuose ir savivaldybių centruose, į kuriuos būtų sunku atvykti specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams iš kaimo. Todėl būtina skatinti nevalstybinių ugdymo įstaigų savininkus ir bendrojo ugdymo mokyklas, kuriose veikia ikimokyklinio ugdymo skyriai ar grupės, pritaikyti ugdymo aplinką, tobulinti ikimokyklinio ugdymo mokytojų kvalifikaciją, pritraukti naujų švietimo pagalbos specialistų, kad ugdymo įstaigoje galėtų būti ugdomi ir specialiųjų ugdymosi poreikių turintys ikimokyklinukai.
6. Nevalstybinių ugdymo įstaigų, teikiančių ikimokyklinio ugdymo paslaugas, plėtra gali būti viena priemonių, leidžiančių savivaldybėse didinti ikimokyklinio ugdymo aprėptį. Kol kas šią galimybę išnaudoja tik 26 iš 60 šalies savivaldybių. Savivaldybių lygmeniu būtina skatinti tolesnę nevalstybinio ikimokyklinio ugdymo plėtrą ir visų pirma tai daryti savivaldybėse, kuriose nėra tenkinami visi ikimokyklinukų tėvų prašymai priimti jų vaiką ugdyti pagal ikimokyklinio ugdymo programas ir savivaldybėse, kuriose ikimokyklinio ugdymo aprėptis

nėra didelė. Savivaldybėms taip pat būtina skatinti nevalstybinių ugdymo įstaigų savininkus, kad jie daugiau dėmesio skirtų jų mokyklose dirbančių ikimokyklinio ugdymo mokytojų kvalifikacijos tobulinimui.

7. Savivaldybių administracijų specialistų atliktas situacijos modeliavimas parodė, kad, pereinant prie visuotinio ikimokyklinio ugdymo ir didinant ikimokyklinio ugdymo grupių skaičių, šalies savivaldybėse veikiančioms ugdymo įstaigoms gali pritrūkti ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų. Naujų mokytojų paieškos situacija yra blogiausia miestų ir žiedinėse savivaldybėse, patenkinama – mažosiose savivaldybėse. Vidutinis savivaldybių ugdymo įstaigose dirbančių ikimokyklinio ugdymo mokytojų amžius siekia 47,9 metų. Todėl valstybei būtina nedelsiant pradėti kryptingai skatinti naujų ikimokyklinio ugdymo mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų rengimą: rengti daugiau jaunų specialistų ir perkvalifikuoti dėl mokinių skaičiaus mažėjimo be darbo liekančius kitų specialybių mokytojus.
8. Planuojant investicijas į ikimokyklinio ugdymo plėtrą savivaldybėse ir siekiant ekonominio investicijų naudingumo, svarbu atkreipti dėmesį ne tik į projekto privalomų reikalavimų sąrašą, tačiau ir į visus savivaldybės ypatumus: tendencijas dėl jaunesniojo amžiaus vaikų (0–3 m.) įsijungimą į ikimokyklinį ugdymą; didelių ir labai didelių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų skaičių; vaikų, kurie auga šeimose, patiriančiose socialinę riziką skaičių; ugdymo įstaigų tipus ir jose įgyvendinamas programas bei pastatų būklę; ugdymo įstaigų išsidėstymą nuo valstybinių ar nevalstybinių ugdymo įstaigų ar net kitos savivaldybės ugdymo įstaigų (ypač žiedinėse savivaldybėse, ar paribio ugdymo įstaigose); galimybes, poreikį vežti vaikus į (iš) ugdymo įstaigos bei savivaldybės planus dėl ugdymo įstaigų tinklo perspektyvos artimiausius penkerius metus.

Redaktorės: Kristina Rozenbergaitė, Anželika Tekutienė
Dizainerė Dalė Dubonienė
Maketuotojas Valdas Daraškevičius

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN 978-609-8275-56-8 (elektroninis leidinys)

